Norrköping 11 000 före kr. till och med 1600 talet

Norrköping

Norrköping

NORRKIÖPING
T.S. Johannis.
T.S. Olai.
Holmtornet.
T. S. Hedwigis.
Germanorum.
Wåhltornet.
Curia.
Motala ää
fluvius.
BRAAWIKEN
SINVS

Norrköping

Wy Albricht medh Gudz Nadh Swea ok Gôta Konung, Hertogh jnnan Mekelborgh, Grewe j Zwerin, ower Stargard ok Roſtok Herra, kennomps medh theſſo waro opno breue, at then tiidh wy warom j Norkôping areno epter Gudz byrdh Mo CCCo LXXXo quarto, tha komo fore os ſkælika bymæn, os ælſkelica Borgameſtara Gudlibiorn Smyder ok Martin Haquonſon, oc flera Radhmæn oc bymen therſamaſtadh, ok kærdha om thera lôter ok giordhgangh, ok thera Raamerke, ok mangh annor ſtykke, ſom thera ſtadh war aliggande, ok wordhom thes til radha, med ſamthykkio wars elſkelikes Radhgiſuara ok war hofuedzman jnnan Oſtergôtland, herra erik karlſon, at wy them wnt ok wiſt hafum thera ſtadzmark kringom thera ſtadh, medh allom ſtadz-Ræt at widher nywta ſculande til ærwerdhelico egho, fôrſt ther, ſom ſaman koma ſtranden oc præſtænghen, ôſtan widher byen, widher watugarden, ſwa thedhen ok til ſtora dikit, ſom ligger mellom hompana ok wrindbo engh, ſwa theden ok til quærna kolla, ok ſwa thedhen oc til then ſtenen, ſom ſtar i korzgatone, i ſnæfuæræ gato, ok ſwa i then ſtora almenningha weghen, ſom ligger aff ſnæfuæræ gatu oc in til byabek, ſwa in i then ſtora ſtenen, ſom ſkil at Hemblaſtadh ok Norkoping, ok ſwa in til then ſtenen, ſom ligger nydhen weghen, ther man ridher til eneby kirko, ok ſwa intil heemblakeer, ok thedhen til then ſtora ſtennen, jempta bredha ſundz holma a norra ſult, ok myt i watnet, mellom Hendelôô ok norra ſultene. Særdelis wnnom wy them, af warom enkannalicom nadhom, at hugga widhabrandh a warom Konungx tridhiongh. Al theſſa fornempda vtwegha ok ramerka wnnom wy them, medh alla rættighet, oqualt oc ohindrat for allom mannom epter thenna daghen; thog ſwa, at the, ſom gotz ægha her innan medher them, at the ſculu bliua widher thet, the Ræt til hafua, ſom thet aff alder warit hafwer. Kunde thet oc ſwa henda, at i theſſo thera ſtadzmark kunde nokor ſchada tyma, thet mogho the Ræta epter thy ſom thera bok oc ſtadz Ræt tilſigher. Ok forbiudom allom mannom, hwa the helſt konne wara, nw eller epter koma konna, widher wara hylliſt ok nadh, thenna fornempda borgameſtara oc bymen quælia, eller hindra, i thera ræt, a mote theſſo waro breue, om the wiliæ fly wara Konungxlica hemd oc wredhe. Datum die in cena Domini, Norkopie, anno ſupradicto, ſub ſigillo noſtro preſentibus appoſito impendenti.

Norrköpings äldsta bevarade privilegiebrev, undertecknat den 7 april 1384 av kung Albrekt av Mecklenburg.

Norrköping

Norrköping tros ha fått stadsrättigheter för första gången i början av 1300-talet. Det är dock oklart vem som gav dem dessa den första gången. Däremot finns ett dokument bevarat från år 1384 där kung Albrekt av Mecklenburg bekräftade stadsrättigheterna. Dokumentet är undertecknat den 7 april 1384 och förvaras numera i en dubbellåst kista i stadsarkivet.
Drottning Margareta besökte Norrköping 1404. Sveriges största jordägare, Bo Jonsson (Grip), hade avlidit, och det var dags att göra upp om arvet. En av de borgar som han ägt var Ringstaholm som låg på en holme i Motala Ström vid Fiskeby väster om staden. Margareta såg till att borgen tillföll kronan.

Ringstaholm var en av de borgar som belägrades i samband med Engelbrektsupproret under sommaren 1434. Engelbrekt Engelbrektsson anlände i spetsen för en bondehär. På borgen satt den hatade fogden Henrik Styke, som tvingades ge upp borgen.

Norrköping

Norrköpings historia som stad började 1384 när orten fick sina stadsrättigheter bekräftade. Då hade människor redan bott kring Motala ströms fall under lång tid. Staden fick sin första storhetstid under 1600-talet när den holländske affärsmannen Louis de Geer slog sig ner i staden. Han grundade ett flertal industrier i staden, bland annat ett pappersbruk, ett vapenfaktori, en klädesfabrik och ett skeppsvarv. Under denna tid var staden Sveriges till folkmängden näst största stad. Under 1800-talet växte textilindustrin i Norrköping och hälften av klädestillverkningen i Sverige skedde i Norrköping. De goda tiderna varade ända fram till 1950-talet då konkurrensen från utlandet började kännas av. Konkurrensen blev för svår och 1970 fanns bara ett fåtal textilfabriker kvar. I stället flyttade flera statliga verk till staden.

Det område där Norrköpings kommun nu breder ut sig var täckt av is under istiden, ungefär 50 000–11 000 f.Kr. Den plats där Norrköping ligger var då täckt av vatten. Så småningom sökte sig människor till trakten, och det finns fynd av enkla yxor från Smedby, Borgsmon och Hultsbruk. Längs Bråviken och Kvillingeförkastningen har man hittat ett flertal strandboplatser från stenåldern. Det finns omfattande hällristningar från bronsåldern, för cirka 3 000 år sedan, på båda sidor om Motala ström vid Himmelstalund, Fiskeby, Ekenberg och Leonardsberg.

Norrköping

Människorna som skapade hällristningarna antas ha haft en högtstående kultur och de var skickliga på bland annat konsthantverk. Alla hällristningar är ännu inte kartlagda. Motiven tog man från omgivningen. Många hällristningar föreställer skepp, djur, människor, vapen, fyrekriga hjul, solsymboler, fiskeredskap och djur av olika slag. På den tiden stod havsytan 15 meter högre än den gör i dag och hällristningarna låg då nästan direkt vid kanten av Strömmen. I Himmelstalund och Fiskeby finns hällristningar från bronsåldern som visar att Motala ström spelade en viktig roll redan vid den tiden. Människor har bosatt sig längs Strömmen och där haft anläggningar för att fånga lax eller ål och för att använda forsarna för att driva kvarnhjul.

Det finns många fornlämningar från järnåldern, till exempel gravfält, stensättningar och fornborgar. Vid Fiskeby har man hittat ett gravfält med mer än 500 gravar i lager på varandra. Troligtvis har platsen använts som begravningsplats från bronsåldern ända fram till vikingatid. Bråvalla slag tros ha utspelats år 750 e.Kr. på slätten norr om Norrköping, enligt historikerna Arthur Nordén och Ture Hederström. Slaget tros ha utkämpats mellan Harald Hildetand från Danmark och svearnas kung Sigurd Ring. Målet tros ha varit kungsgården Ringstad.

Norrköping

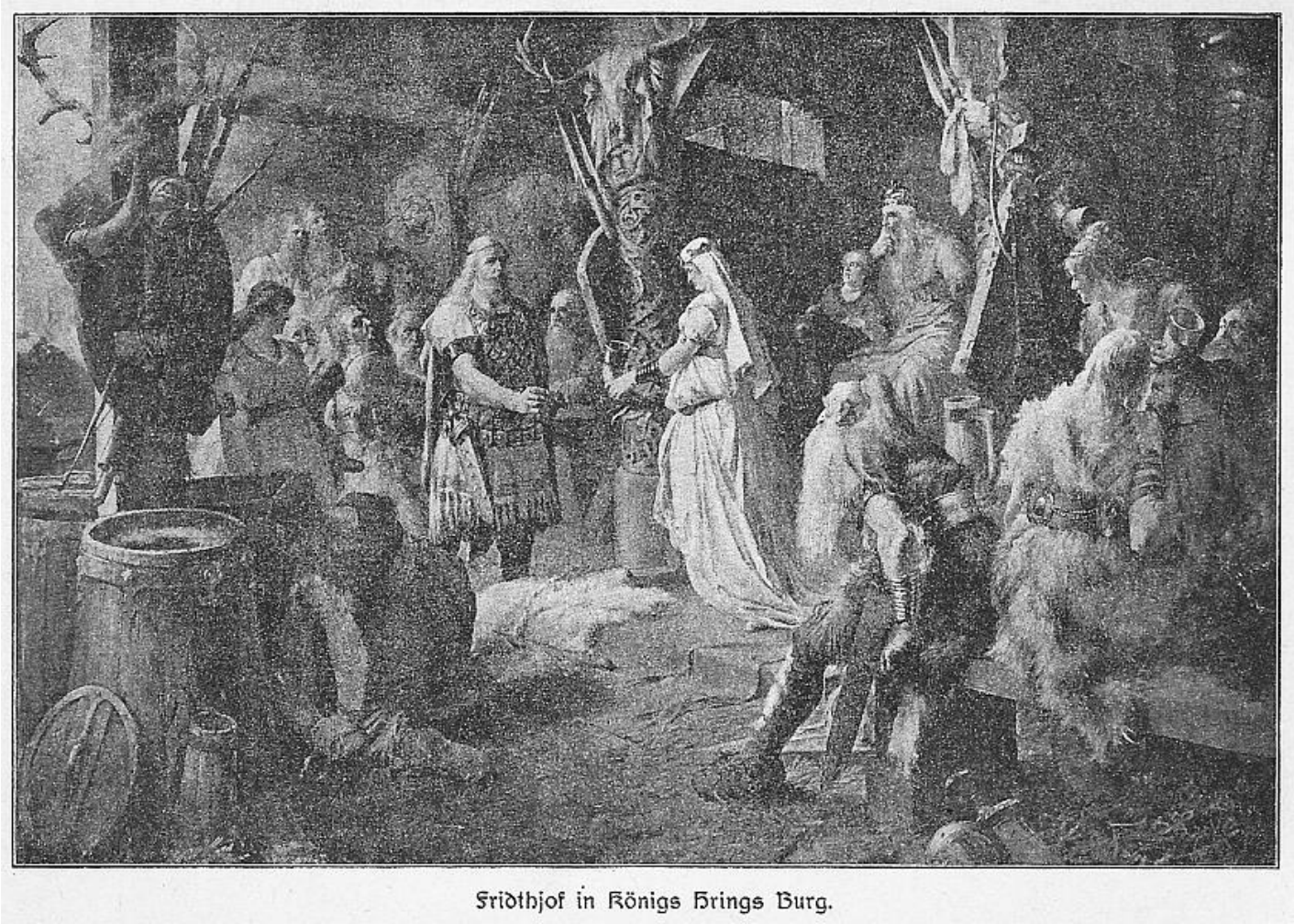

Fridthjof in Königs Brings Burg.

Sigurd Ring, fornvästnordiska Sigurðr hringr, var en mytisk sveakung som står omnämnd i Gesta Danorum, Hervarar Saga och Sögubrot af nokkrum fornkonungum, och ska ha levt under 700-talet, möjligen död cirka 770. Han var enligt sagan son till Randver och en släkting eller frände (faderns halvbror) danakungen Harald Hildetand, vilken satte honom som lydkonung i Svitjod. Han gjorde uppror och besegrade sin farbror under det kolossala slaget vid Bråvalla, vilket inträffade kring året 750 och medförde att Östergötland övergick i svearnas välde och därefter blev han även kung av Danmark.

Norrköping

Sigurd regerade tills han blev mycket gammal och då på sin ålders höst blev han förälskad i en ung flicka som kallades Alvsol av Vendsyssel. Han fick dock inte gifta sig med Alvsol varmed han istället försökte erövra henne med våld och angrep hennes bröder, vilka han alla dödade under striden. Sigurd blev dock själv dödligt sårad och Alvsol hade tagit gift för att inte bli bortrövad. Sigurd lät lasta den döda flickans kropp, hennes bröder och de andra stupade på ett skepp. Därpå satte han eld på skeppet och begick självmord genom att störta sig på sitt eget svärd, medan han var ombord på det brinnande dödsskeppet som drev ut till havs.
Enligt en annan utsaga stupade Sigurd Ring i slaget på Bråvalla. På Haralds sida deltog en dansk krigshär och på Sigurds sida stred västgötar, svear och norrmän. Bakom sagan ligger förmodligen minnen från strider mellan götar och svear under folkvandringstiden. Sigurd Ring ska enligt Ragnar Lodbroks saga ha varit far till Ragnar Lodbrok.Sigurd Ring är huvudperson i pjäsen Sigurd Ring av Erik Johan Stagnelius.

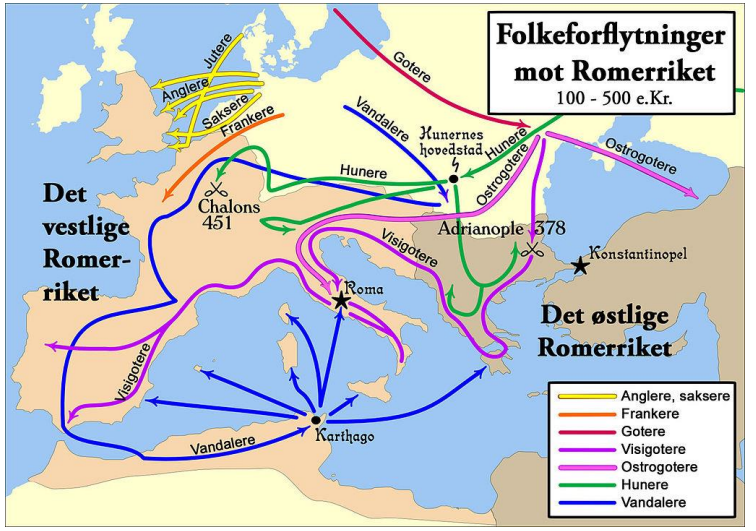

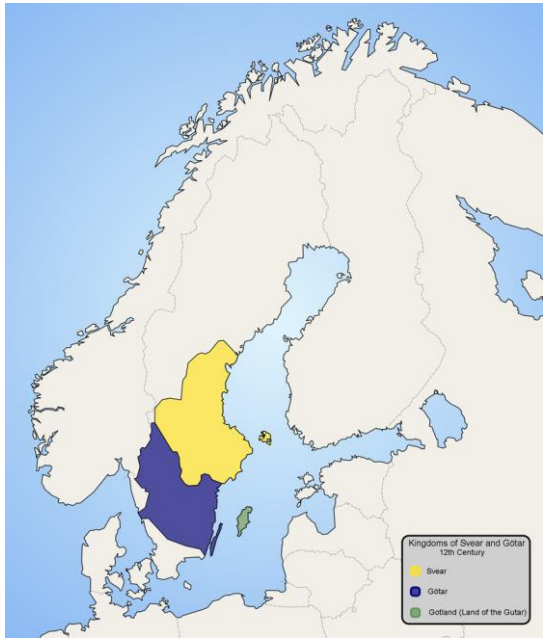

Norrköping

Från 1283 finns ett dokument bevarat där drottning Sofia skänker sin rätt att fiska lax i Strömmen till dominikansystrarna i Skänninge. Kvarnarna längs Strömmen ägdes både av aristokratin och klostren i Askeby, Alvastra och Vreta.

Både Norrköping och Söderköping anses ha fått sina namn efter väderstrecken, det vill säga köpingen i norr och köpingen i söder. Det är dock oklart angående vad det skulle vara i förhållande till, eventuellt det mellan de båda städerna liggande Tingstads socken, som är ännu äldre.

Den första bron byggdes där Strömmen passerade en djup och smal fåra där Gamlabro i dag finns, och man tror att det tidigare har legat en vikingaborg på platsen, Knäppingsborg, uppkallad efter en hövding som antas ha haft namnet Knäppe. Nära bron uppstod en marknadsplats, det nuvarande Gamla torget.

Under medeltiden fanns det två kyrkor i staden. För landsförsamlingen fanns Sankt Johannis kyrka medan Sankt Olai kyrka användes av stadsborna. De medeltida kyrkorna finns inte kvar men de låg förmodligen på samma platser som motsvarande kyrkor i dag.

Norrköping

Sankta Gertrud av Nivelles, född 626 i Landen, Belgien, död i Nivelles, Belgien. Gertrud vördas som helgon inom bland annat Romersk-katolska kyrkan och Östortodoxa kyrkan. Hennes minnesdag firas den 17 mars.
Sankta Gertruds nya relikskrin i Nivelles, Belgien
Hon var dotter till den frankiske maior domus Pippin av Landen och hans hustru sankta Itta samt syster till sankta Begga (abbedissa av Andenne), sankt Bavo och Grimoald I.

Norrköping

Kung Gustav I passerade ofta Norrköping i samband med besök på Stegeborgs slott vid Slätbaken. Kungen uppskattade staden, kanske inte minst för att där saknades katolska kloster. Han lät uppföra ett kungligt förrådsmagasin vid platsen för nuvarande Hedvigs kyrka. Kungen såg även till att konfiskera alla kyrkans fiskeplatser vid Strömmen. Stadens roll som exporthamn växte vid denna tid till följd av Östgötabergslagens växande betydelse.

År 1567 rasade det nordiska sjuårskriget för fullt och Norrköping blev platsen för ett av slagen. Under hösten hade danskarna, ledda av Daniel Rantzau, marscherat upp genom Sverige. Efter tre veckor bröt de in i Östergötland. Efter sig lämnade de brinnande städer och byar. Den svenska armén retirerade och kom till sist att upprätta sitt läger söder om Norrköping, där man bestämde sig för att stoppa danskarna vid den bro över Motala Ström, Gamlabro, som fanns här.

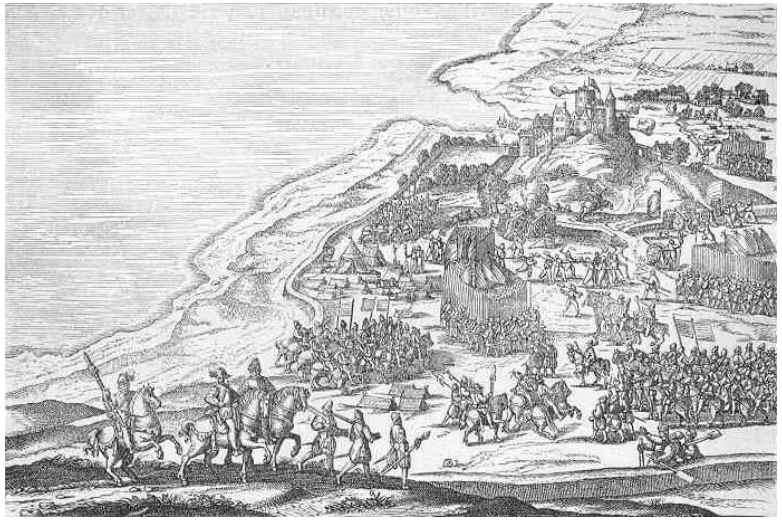

Nordiska sjuårskriget var ett krig som fördes 1563–1570 mellan Sverige å ena samt Danmark, Lübeck och Polen å andra sidan. Anledningen till kriget låg ytterst i Danmarks missnöje över den så kallade Kalmarunionens upplösning och präglades av fyra staters önskan att ta del av den Tyska ordensstatens pågående upplösning.

Norrköping

Den 3 december 1567 anlände den danska armén till Norrköping. Den svenska armén hade bränt ner hela den södra delen av staden, söder om Strömmen. Strax ovanför bron, på en höjd på den norra sidan, hade man byggt ett blockhus som försvarades av skyttar och kanoner. Danskarna försökte locka svenskarna till att slåss på det öppna fältet, men de stannade kvar på sin rätt fördelaktiga position. De två arméerna sköt på varandra hela dagen tills det blev kväll. Under natten försökte en mindre del av den svenska armén sig på ett överraskningsanfall, men danskarna upptäckte det och slog tillbaka. Följande dag, den 4 december, försökte danskarna på nytt locka svenskarna till strid, men efter några timmar gav man upp, och drog söderut igen. Innan man försvann tog man med sig allt av värde i staden.

Norrköping

En tid därefter gjorde Erik XIV:s bröder, Johan och Karl uppror, och kungen förklarades avsatt och efterträddes av sin bror, som tog namnet Johan III. Han erbjöd alla som byggde nya stenhus i staden hela tolv skattefria år. Han ville att Norrköping skulle bli en stad med raka gator och rektangulära kvarter. År 1581 uppförde han ett slott i staden, Norrköpingshus. Det finns inga bilder på hur det såg ut, men det bör ha varit en ganska pampig byggnad med 300 fönster, två torn och portal samt vallgrav. Byggnaden låg vid nuvarande Tyska torget. Dessutom fanns en stor trädgård vid nuvarande Trädgårdsgatan. Från 1594 var huset bostad åt Elisabet Vasa, en av Gustav Vasas döttrar. Hon var änka efter en tysk furste och hon drog in i staden med ett hov på cirka tusen personer, vilket medförde en betydande folkökning. Umgängeslivet på slottet blev både glansfullt och livligt, inte minst eftersom hela den kungliga släkten fanns på nära avstånd med hertig Karl i Nyköping, änkedrottning Gunilla på Bråborg strax utanför staden samt fler släktingar i Vadstena slott och Stegeborgs slott. Stockholms slott stod tomt sedan Johan III avlidit 1592 och då dennes efterträdare kung Sigismund var bosatt i Polen. Under hösten 1598 anlände Sigismund med en polsk här till Sverige. De steg i land vid Stegeborg och det dröjde inte länge innan de stötte på hertig Karls trupper. Hertigens trupper hamnade i knipa och ett par hundra sårade fick föras till Norrköpingshus, som fick användas som fältlasarett. Den avgörande striden kom att stå vid Stångebro utanför Linköping.

Norrköping

Johannisborgs porttorn pryds på framsidan av en relief över Johan, hertig av Östergötland. Slottsruinen är en fast fornlämning och tillika ett byggnadsminnesmärke.

År 1604 var det dags att hålla riksdag i Norrköping. En viktig fråga var Norrköpings arvförening gällande den svenska tronföljdsordningen, där det beslutades att hertig Karl skulle utnämnas till kung och Sigismund fråntas tronen. Karls brorson Johan utnämndes till hertig av Östergötland. Han var dock ännu bara 14 år gammal. Emellertid brann Norrköpingshus bara några dagar innan mötet skulle börja.

År 1609 var hertig Johan vuxen nog att axla rollen som oberoende furste. Han satsade på Norrköping. Han ville bland annat bygga ut staden och anlägga en ny stadsdel norr om Strömmen. Han uppmuntrade dem som ville slå sig ner där, på nuvarande Saltängen, med förmåner, bland annat tolv års skattefrihet. Han lät även sända efter tyska hantverkare för att få igång en vapenindustri på Kvarnholmen, och lade därmed grunden till Holmens bruk, stadens första industri.

Norrköping

Den 3 maj 1613 började man bygga ett nytt slott i Norrköping på den norra sidan av Strömmen vid Saltängens vattendränkta utmarker. Slottet skulle få namnet Johannisborg, och över 700 knektar var sysselsatta med byggandet. Konstruktör var Hans Fleming som hade stor erfarenhet av slottsbyggande. År 1618 kunde hovförvaltningen flytta in. Men glädjen blev kort, ty i mars 1618 dog hertig Johan, och sex månader därefter avled hertiginnan Maria Elisabet av Sverige, och därmed var Östergötlands tid som hertigdöme över. Hertigen hade levt över sina tillgångar och efterlämnade enorma skulder till köpmän och det övriga hovet.

Staden drabbades hårt av hertigens död; hela hovförvaltningen avvecklades med all personal, alla leverantörer och all arbetskraft. Det innebar en stor motgång för staden, som nu hade omkring 2 000 invånare. Arbetet med slottet fortsatte dock, och 1639 var det dags för taktäckning. Riktigt färdigställt blev aldrig slottet, bland annat för att grundförhållandena var dåliga. Slottet var byggt på gyttjeaktig lera vilket gjorde att trappor sjönk, väggar satte sig och att det uppstod sprickor som ständigt behövde repareras.

En tidsbild från 1858 med Holmentornet till vänster. Holmens Bruks & Fabriks AB stiftades 1854 och blev både ett pappersbruk och ett bomullsspinneri.

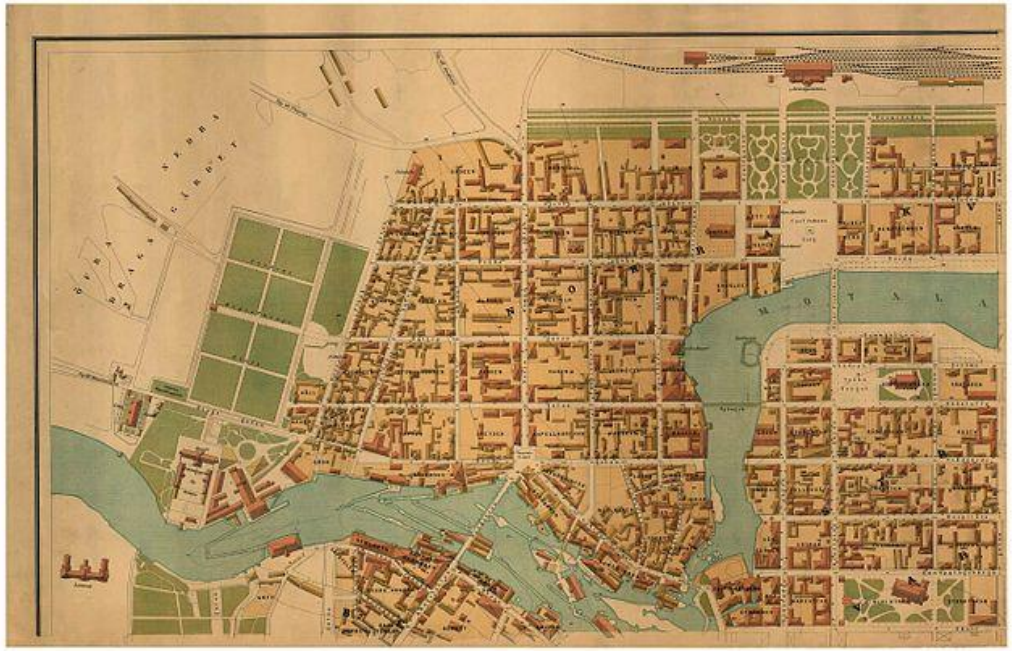

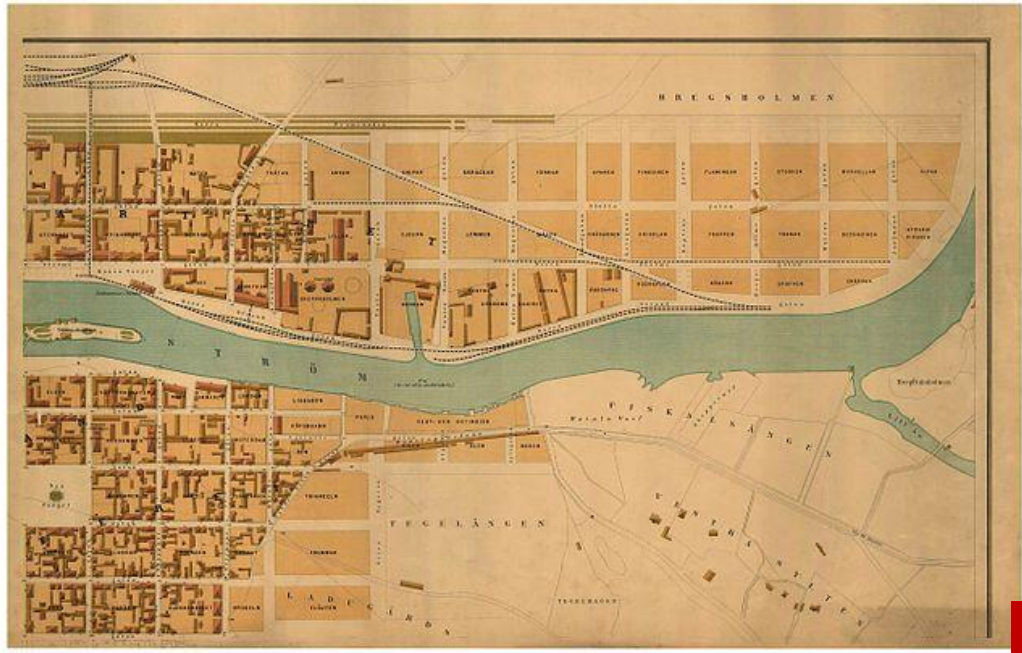

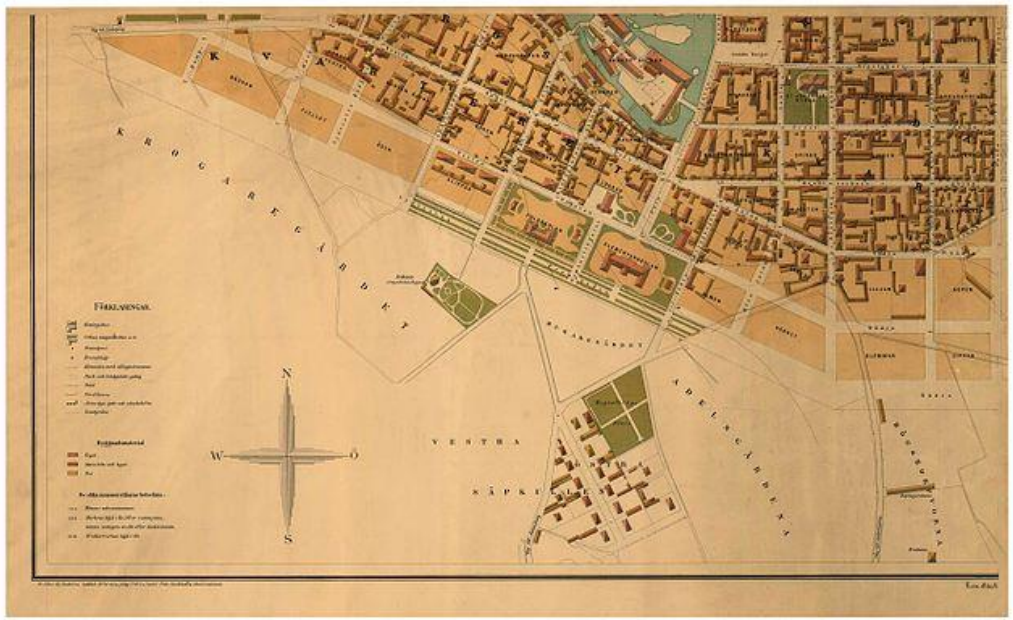

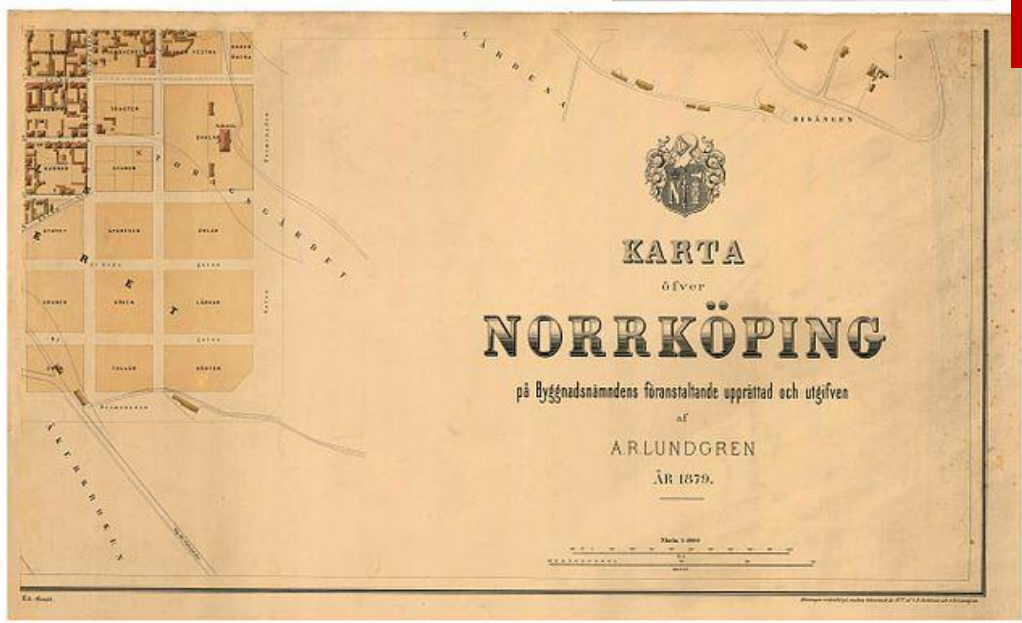

Norrköping från 1879
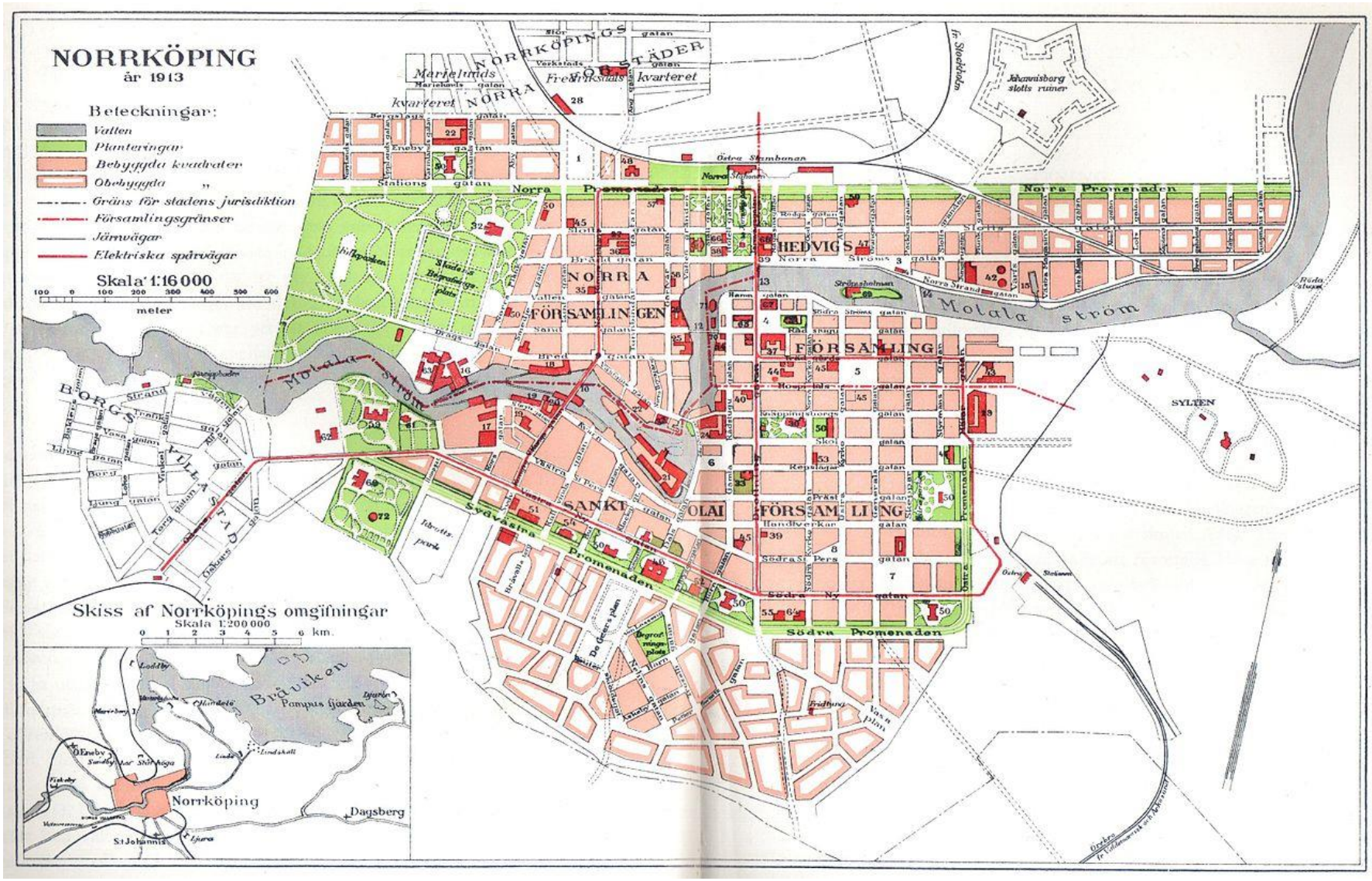
Norrköping 1913